

КОГНІТИВНА УСТАНОВКА СТУДЕНТІВ НА НАВЧАННЯ: СУТНІСТЬ, ТРУДНОЩІ, ТЕХНІКА СТВОРЕННЯ

Зайченко К.С.

асистент кафедри «Економіка підприємств»

Освіта – річ пречудова, але добре було б інколи пам'ятати: нічому з того, що потрібно було б знати, примусом навчити не можна.

Оскар Уайльд, англ. письменник

Постановка проблеми. Сучасна концепція вищої освіти направлена на розвиток інтелектуальних можливостей у студентів та на стимулювання їх до бажання отримувати нові знання та розвиватися. В усі часи педагог вважався «наставником», тобто людиною, що завжди могла сконцентрувати на основному та відокремити головне в отриманні професійних навиків. Перед педагогом ВУЗа завжди стояла доволі нелегка задача забезпечення якісної освіти в конкретній галузі знань з метою покращення процесів комунікації. Та з настанням ХХІ століття та шаленим розвитком інформаційних технологій, викладач ВУЗа вже не є носієм знань та обізнаним в усіх тонкощах свого напряму діяльності. Адже студент може за лічені хвилини та маючи доступ до мережі Інтернет, отримати відповідь на питання, що його цікавлять. Саме тому в даних умовах особливо важливим та актуальним є, як саме зацікавити студентів в отриманні знань та направити їх у вірному напрямку на підвищення кваліфікаційного рівня. У відповідь на створені умови особлива увага почала приділятися установкам на навчання студентів та використання когнітивного стилю при цьому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Установки на навчання та успішність в цілому є однією з головних психолого-педагогічних проблем серед вітчизняних та зарубіжних вчених, як теоретиків, так і практиків, а саме О. Аксьонової, Л. Божович, І. Дичківської, Ю. Іваненко, І. Зязюна, Г. Ковальчук, А. Меняєва та ін.

Формулювання мети статті. Основною метою дослідження є висвітлення змісту терміну «когнітивна установка» та його практичного значення в процесі навчання студентів. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- 1) дослідити теоретичний зміст наступних понять: «установка», «когнітивний стиль» та «пізнавальні установки»;
- 2) проаналізувати основні труднощі, які заважають студенту сприймати пізнавальні установки;
- 3) розглянути техніки створення пізнавальних установок.

Виклад основного матеріалу. З появою нових напрямків у науці, народжується і новий понятійний апарат. Так, термін «когнітивний» (від латинського слова *cognitio* - знання, пізнання), що означає «пізнавальний», «має відношення до пізнання», з'явився в шістдесятих роках минулого століття, в зв'язку з виникненням нової парадигми в психологічних дослідженнях (когнітивної психології, когнітивістики), де особливу увагу приділяється традиційним пізнавальним процесам: сприйняття, уваги, пам'яті, уяві і мисленню. Однак когнітивний підхід принципово відрізняється тим, що всі ці процеси розглядається як складові загального процесу інформаційного обміну між людиною і середовищем [4].

Поняття «когнітивний стиль» отримав широке розповсюдження в сучасній американській психології, та нині йому присвячені роботи багатьох авторів та вчених різних країн світу. Основою даних досліджень є взаємозв'язок проблем «особистість – пізнавальні процеси». Когнітивний стиль є стабільною системою установок, які характеризують індивідуальну стратегію розв'язування пізнавальних завдань (що і як необхідно робити, щоб знати). [5]

В свою чергу Ю.В. Іваненко в своїй роботі відзначає, що установки (психологічне налаштування, готовність до діяльності) є одними з факторів, що забезпечують успіх у навчанні. Також до основних факторів автор відносить мотиви (причини, що спонукають до навчання), пізнавальні

потреби й інтереси, а також цілеспрямованість та інші вольові якості студента [2]. Г. Клаус також зазначав, що установки на навчання і на їх наочний зміст мають найбільш стійкий вплив на активне засвоєння, на хід цього процесу і його успішність [6].

В.А. Ядов розглядає установку як готовність до здійснення професійної діяльності і «окремі» психологічні феномени її прояви є єдина мотиваційна система, «актуальна соціальна диспозиція особистості» [3]. Що ж стосується «пізнавальної установки», вона виступає як внутрішня (психічна) готовність особистості і як зовнішня (педагогічна) готовність до діяльності, що пов'язано з озброєнням студентів відповідними знаннями та вміннями, які забезпечують рішення відповідних завдань [7]. Досвід багатьох педагогів та вчителів підтверджує, що установка на пізнавальну діяльність практично завжди пов'язана з розумінням мети вчення та мотивацією, за для чого воно потрібно. Місце установки в пізнавальній системі можна уявити схематично:

Рис. 1. Місце установки в пізнавальній системі [7].

Свідома, цілеспрямована діяльність немислима без установки. Цінність установки для формування активної, продуктивної пізнавальної діяльності полягає в виконуваних функціях, до яких відносять [7] :

- гностичну, пов'язану з формуванням знань і умінь;
- функцію рушійної сили, точніше передпускового механізму пізнавальної діяльності;

- орієнтовну функцію, що включає субординацію термінальних і інструментальних пізнавальних цінностей;
- регулятивну, пов'язану з корекцією мотивів на задоволення пізнавальних потреб, цілей пізнавальної діяльності;
- стимулюючу функцію, що характеризує спонукання особистості до пізнавальної діяльності.

Та все ж таки перед студентом, як і перед педагогом, доволі часто стають труднощі: у студента – усвідомити та зрозуміти установку, у педагога – вірно сформулювати її та донести її конкретно тому, кому вона потрібна і в необхідний час.

Зі вступом до вищого навчального закладу юнаки і дівчата потрапляють у нові, незвичні для них умови, що неминуче спричиняють ламання динамічного стереотипу і пов'язаних з ним емоційних переживань. Нерідко соціально-психологічна дезадаптація породжує втрату сформованих позитивних установок і відносин студента-першокурсника [8].

Що ж стосується студентів старших курсів, то не дивлячись на те, що вони вже не є першокурсниками, їм також притаманні деякі труднощі у настрої на пізнавальну діяльність. Насамперед це наявність у них так званої операціональної напруги, що є результатом невизначеності поведінки, дій учителя. Учні не знають його настрою, намірів щодо спілкування з ними. Тривожність може виникати й тому, що учні невпевнені в собі, у своїх знаннях, а це зумовлює передчуття поганої оцінки з її наслідками.

Багато клопоту завдає також невміння учнів швидко переключати увагу, сконцентрувати її на темі, завданнях нового уроку, вольовими зусиллями настроїти себе на іншу діяльність. Звідси і недостатній рівень сформованості когнітивної установки або її відсутність. Бар'єри можуть виникати в результаті втоми від попередніх уроків, накопичення негативного досвіду спілкування [9]. Будь-яка установка повинна бути короткою і мати конкретний зміст. Важливо формувати установку в теперішньому часі.

У свою чергу неконструктивні соціальні установки (типу «Чого від тебе можна чекати!»), що ведуть до інтенсивних негативних емоцій (страху, провини, образи і т.п.), детермінують появу пізнавальних бар'єрів, ускладнюють ситуацію взаємодії і спотворюють сприйняття партнера. А створення оптимістичної установки («Ти, звичайно ж, можеш!», «Ти впорасешся, я вірю в твої сили» і т.д.) навпаки – надихають студента до отримання нових знань та навиків. [10].

Висновки та подальші перспективи дослідження. Сучасна освіта в Україні сьогодні переживає досить складні часи, адже пострадянська система, що залишились нам у спадок, не відповідає теперішнім вимогам та швидкому інформаційному розвитку. Саме тому вона потребує докорінного реформування та змін. Країни Західної Європи, які слугують прикладом реформ багатьох сфер розвитку нашої держави, вже давно практикують сучасні методи навчання, в яких на першому місці є студент та створення максимально комфортних умов для його саморозвитку. А роль педагога, учителя полягає в тому, щоб скерувати студента, учня в необхідному йому (студенту) напрямку, сконцентрувати його зусилля на отриманні ефективного результату та надихнути на освоєння нових навиків та вмінь. Не дивлячись на те, що пізнавальні (когнітивні) установки в сучасній науковій літературі досліджуються доволі давно, все ж таки на практиці їх роль недооцінена. Саме тому актуальність подальших досліджень зберігається та потребує більш детального вивчення впливу пізнавальних установок на успішність навчання сучасного студента, учня.

Список літератури:

1. Губарь А. О. Використання когнітивних технологій у навчанні студентів [Електронний ресурс] / А. О. Губарь [та ін.] // Актуальні питання дистанційної освіти та телемедицини 2015 : матеріали II з'їзду з міжнар. участю "Медична та біологічна інформатика і кібернетика" всеукр. наук.-практ. відеоконференції (12-13 листопада 2015 року м. Запоріжжя). –

Запоріжжя ; К. : ЗДМУ, 2015. – С. 58-61. Режим доступу:
http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/3793/1/15_1yst_TEMPUS_ЗДМУ_58-61.pdf

2. Бондар С. Когнітивні стилі особистості в комунікативній діяльності студентів [Електронний ресурс] / С. Бондар // Матеріали десятої міжнародної науково-практичної конференції «Інтернет-Освіта-Наука» (IES-2016), м Вінниця, 11-14 жовтня 2016 р - Вінниця: ВНТУ, 2016. - С. 209 - 210.

- Режим доступу:
<http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13369/209-210.pdf?sequence=1>

3. Іваненко Ю. В. Активні методи навчання як засіб актуалізації особистісного СЕНС в пізнавальній ДІЯЛЬНОСТІ студентів [Електронний ресурс] / Ю. В. Іваненко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. - 2012. - Вип. 37. - С. 93-96. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2012_37_25

4. Михайличенко, В.Є. Динаміка мотиваційної структури студентів вищих технічних навчальних закладів і значення цілепокладання у цьому процесі [Електронний ресурс] / Михайличенко В.Є., Грень Л.М., Полянська В.В. // Научные журналы НТУ "ХПИ" : Теория и практика управления социальными системами №2 - НТУ "ХПИ", 2011. Режим доступу:
http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2011_2/Mihaj.pdf

5. Коновалова А.А. Формирование установки на готовность к самостоятельной учебно-профессиональной деятельности студентов [Електронний ресурс] /А.А. Коновалов // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. XVI междунар. науч.-метод. конф. Часть I. - Новосибирск: сыбак, 2012. Режим доступу:
<https://sibac.info/conf/pedagog/xvi/28215>

6. Абдуллин А.Г. Познавательная установка и средства ее формирования у студентов педагогического вуза : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.08 [Електронний ресурс] /

Магнітогорський гос. пед. ін-т, Магнітогорськ, 2016. Режим доступу:
www.irbis.gnpbu.ru/Aref_1997/F0002554.pdf

7. Агарков О. А. Соціальна адаптація студентів-першокурсників як напрям діяльності соціальної служби вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / О. А. Агарков // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. - 2013. - № 3. - С. 78-83. - Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2013_3_15

8. Педагогічна майстерність: Підручник [Електронний ресурс] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — К.: Вища шк., 1997. — 349 с. Режим доступу: method.ucoz.ua/_ld/0/61_21v.doc

9. Меняев А.Ф. Преподавание и учение в техническом вузе: Учеб. пособ. по курсу «Педагогические и психологические основы организации учебного процесса в высшей школе».- М.: Изд-во МЭИ, 1993.